

'N SELDSAME FOTO

Maurits J. Dommissie, stafoffisier van genl. Beyers. Hy is saam met genl. Joubert na Natal as veldtelegrafis en hiliografis. Later het hy ook op die staf van genl. D. Erasmus in daardie hoedanigheid gedien. Hy en sy oorlogskameraad Hendrik Mentz, het genl. Beyers in Pietersburg ontmoet, waar hy die telekommunikasies tussen die Noorde en genl. Botha in die Ooste moes oophou. Generaal Beyers het hom en Mentz egter gevra om as stafoffisiere by hom aan te sluit. Genl. Botha het sy toestemming daartoe verleen. Genl. Beyers het hom na die vredesluiting as kaptein by die verdedigingsmag aangestel. Hy het met die rang van majoor afgetree.

Frikkie van Manen is saam met genl. Meyers met die Boksburg-kommando na Natal, en nadat genl. Beyers na die slag te Dalmanutha (Augustus 1900) as Assistent-kommandant-generaal aangestel is, het genl. Beyers hom dadelik gevra om as Adjutant-sekretaris op sy staf te dien. Frikkie was 'n baie pligsgetroue adjutant-sekretaris en het van dag tot dag noukeurig aanteking gehou van alle krygsverrigtings en gereëld rapporte aan genl. Botha gestuur. Hy het ook volledig aantekening gehou van alle gewondes, gesneuweldes en krysgevangenes, asook van die offisiere van die verskillende kommando's onder genl. Beyers en hul getalsterkte, ens. Toe dit later onmoontlik geword het om al die dokumente en registers op 'n wa of kar te vervoer, het hy dit 'n tyd lank op 'n pakperk gepak, maar daar was altyd die gevaar dat dit in die hande van die vyand kon val. Gevolglik het hy al die dokumente in 'n bliktrommel êrens in 'n krans in die Soutpansberge begrawe. Ongelukkig is dit later deur die vyand ontdek, uitgehaal en waarskynlik vernietig. Frikkie was 'n baie dapper krygsman. Op 'n keer was die staf van genl. Beyers vasgekeer. Frikkie se perd word gekwes en hy kon nie uitjaag nie, maar hy hardloop weg en verdwyn in 'n digte bos, vanwaar hy na 'n seekoeigat gekruip het en onder die biesies weggeduik het. Die vyand het orals na hom besoek, maar kon hom nie kry nie! Hy het die heeldag daar in die water weggekruip met net sy neus bokant die palmiet. Dieselfde nag is hy daaruit en terug na die kommando. Toe genl. Beyers later as Kommandant-generaal aangestel is, het hy Frikkie weer gevra om op sy staf te dien. Hy het met die rang van kolonel afgetree.

Hendrik Mentz, stafoffisier van genl. Beyers. Hy het saam met majoor Dommissie by Beyers aangesluit. Hy was herhaalde male gewond. By een geleentheid is sy perd onder hom doodgeskiet en moes hy swaar gewond op die perd van Laurens van Niekerk (ook op die staf van genl. Beyers) uitgery word. Hy het onder genl. Botha as minister van Verdediging gedien, en na dié tyd het hy as prokureur 'n groot praktyk in Pretoria opgebou.

Generaal Christiaan Frederick Beyers het as gewone manskap saam

'n Paar bekende krygsmanne uit die Tweede Vryheidsoorlog by die Vredeskongres te Vereeniging ofgeneem.
Van links na regs staan: Maj. M. J. Dommisse, F. S. van Manen, Hendrik Mentz, Generaal Beyers, Kaptein Heinrich du Toit
en Kommandant T. S. Stoffberg. Hierdie foto is seldsaam.

met Veldkornet I. van Wyk (Oom Naas), van die Germiston-Boksburg-kommando na die Natal-front gegaan. Later het hy Asst.-komdt.-generaal, met opdrag om die Noordelike distrikte, Soutpansberg en Waterberg te gaan organiseer, geword. As generaal het hy roem verwerf in die slag teen genl. Clements te Nooitgedacht (sowat 50 myl Suid-wes van Pretoria) op 13 Des. 1900. By die vredesonderhandelinge te Vereeniging is hy as Voorsitter van die kongres gekies en het dit op bekwame wyse gelei. Hy het met komdt. Stoffberg 'n tent gedeel. Na die kongres besluit het om vrede te sluit met die verlies van die onafhanklikheid van die twee Republieke, was genl. Beyers baie mismoedig. Komdt. Stoffberg het toe sy Bybel geneem en gelees:

„Nie deur geweld maar deur My wil sal dit geskied.” Daarna het Beyers troos vir sy gemoed gevind. Daardie woorde het later die rigsnoer geword van sy latere politieke loopbaan. Selfs by die uitbreek van die gewapende protes in 1914, het Beyers hom nog daaraan gehou en die sg. „Rebelle” wat hom gevolg het, verbied om te skiet. Hy het nooit opdrag gegee om te skiet nie, selfs nie eers in selfverdediging nie. By sy bedanking as Kommandant-generaal van die Verdedigingsmagte van die Unie van S.A., het Majoor (later kolonel) Frikkie van Manen, Kapt. Dommissie (later majoor) en ander offisiere ook hul bedanking by hom ingedien, maar hy het geweier om dit te aanvaar en hulle gevra (feitlik gesoebat) om op hul pos te bly, en gesê „ek gaan bedank ten einde die Regering te beweeg, deur middel van protesvergaderings, om af te sien van sy besluit om burgers vir die veldtog teen Duits Suidwes te kommandeer.” Frikkie van Manen was destyds in noue voeling met genl. Beyers en het later 'n uitvoerige memorandum vir minister J. H. Hofmeyr opgestel waarin hy (Frikkie) al die beweegredes van genl. Beyers helder uiteengesit het. Ongelukkig het hierdie geskiedkundige memorandum verlore gegaan; maar die latere navorsing deur dr. J. Scholtz (sien sy boek oor Beyers) het dit helder aan die lig gebring dat genl. Beyers nooit van voorneme was om te rebelleer met die doel om die onafhanklikheid van die Republieke te herstel nie. Hy het hom, m.a.w. steeds gehou aan die lig wat hy as tentmaat van komdt. Stoffberg die nag biddend ontvang het . . . „nie deur geweld maar deur My wil sal dit geskied.” Genl. Beyers is in die laaste geveg by Beyersnek deur die knie gewond, en het direk daarop die bevel aan sy stafoffisiere Dommissie en Mentz oorhandig. In daardie laaste geveg, feitlik net voor die aanvang van die vredesonderhandelinge, het die klein Soutpansberg-kommando 'n oormag onder kol. Colenbrander op die vlug gejaag. Genl. Beyers is later gekies as Speaker van die Transvaalse Volksraad en was later aangestel as Komdt.-genl. van die Unie van S.A. Sy verdere geskiedenis en dood is aan almal bekend.

Kaptein Heinrich du Toit van die Transvaalse Staatsartillerie. Op hierdie portret is hy nog in die uniform van die Staatsartillerie te sien. Hy

was 'n onderwyser (te Middelburg, Tvl.), maar met die uitbreiding van die Staatsartillerie het hy as rekrut-kadet aangesluit en later luitenant geword. Hy is saam met Kol. Fanie Trichardt (hoof van die Staats-artillerie) na die Natalse front. Hy is later tot kaptein bevorder. Hy het seker meer wonde opgedoen as enige ander burger gedurende die oorlog. (Sien die tweede deel van dr. Breytenbach se boek oor die tweede vryheidsoorlog). Later het hy hoof van die Landbou-uitbreidingsdepartement onder minister Jan Kemp geword. Hy het altesame sowat 21 wonde aan sy liggaam gehad. Hy was veral bekend vir sy ongeëwenaarde humorsin, moed en dapperheid.

Kommandant Stoffberg. Sy geskiedenis is taamlik goed bekend. Hy was onder andere onderwyser vir genl. J. C. Smuts en dr. D. F. Malan, en glo ook Sondagskoolonderwyser. Hy het later Lid van die Uitvoerende Komitee van die Transvaal geword. Hy het later eers teen die einde van die oorlog kommandant geword onder genl. Beyers.

Nadere besonderhede kan ek nie verstrek nie.

ENIGE HERINNERINGE

Die offisiere wat op die portret verskyn is almal ou Pretoriane, behalwe een n.l. komdt. T. S. Stoffberg. Van hulle is daar nog maar net een in die lewe, naamlik die skrywer van hierdie artikel. Die foto is geneem deur 'n Engelse offisier tydens die vredeskongres te Vereeniging.

Dit is miskien van belang om enige voorafgaande insidente wat in noue verband met die persone op die foto staan, aan te stip. Een van die laaste gevegte in Noord-Transvaal het teen die einde van April 1902 plaasgevind op die hoogste kruin van die Wolkberge, Iron Crown, naby die dorpie Haenertsburg, waar een van die kolonnes van Kol. Colenbrander van sowat 4-500 man, 'n poging aangewend het om ons aan te val en te omsingel. Dit was na 'n 14 daagse skermutseling waarin die generaal gewond is. Die bevel van die Engelse offisier „Charge boys” weergalm in die vroeë more, maar die aanval word gestuit. Mentz en Dommissie kry die bevel om die vyand, wat intussen 'n sterk posisie ingeneem het, aan te val, en dit met uiters 50 man. Dit is nie die bedoeling om alles hier te beskrywe nie, maar net om kortliks te sê dat die vyand op die vlug geslaan het. Die Boere, al skietende uit die saal, het die hele oormag tot oorgawe gedwing. Daar was nog 'n 200 National Scouts op Iron Crown, wat vroegtydig gevlug het. Die kop is deur ses man waaronder Kapt. Heinrich du Toit, tevoet beklim. Na die geveg is die Engelse ambulans, wat in die onmiddellike nabyheid onder die berg gestaan het, ontbied om die gewondes te versorg. Die eerste vraag